

CSIZMA A BILIÁRD- ASZTALON

Szöveg: **Szentei Anna**
Fotó: **Hölvényi Kristóf**

Történelem a kávéscsésze perspektívájából, avagy mi mindent tettek hozzá a lelkes hazafi kávéfőzőmesterek az 1848-as forradalmi eseményekhez? Például méregerős frissítőt, szakadtra olvasott újságokat, a dohányfüstben, kávéillatban fürdő legendás helyszínt, a Pilvaxot, ahová a jurátusok évek óta eljártak, hogy vérré menő vitákat folytassanak fogós jogi kérdésekről, és ahová március 14-én először befutottak a Bécsben kitörő forradalom hírei.

A kávé nem volt mindig népszerű hazánkban: a hódoltság idején a magyarok kifejezetten berzenkedtek tőle, mondván, rendes magyar ember bort iszik, hiszen a kávé keserű, fekete, de legfőképpen török. Aztán az oszmánok kivonultak, és a 18. század elején mindenki világot akart látni: a diplomaták, katonák egy része a bécsi udvarba igyekezett, az arisztokraták a fényes Párizst látogatták, a protestáns diákok a német, a németalföldi és az angol, katolikus társaik az itáliai és a francia egyetemeket vették célba. Így történt, hogy a 17. és a 18. század fordulóján a magyar diákság utazásai során megismerkedett az akkor divatosá váló kávéházzal és az ott felszolgált fekete frissítővel. A világlátott fiatalok hazatérve meglehetősen idegesen néztek körül: hol egy kávéház?

RIBILLIÓ A KÁVÉ KÖRÜL

„Hazánkban a legkorábbi ismert említés 1696-ból származik: egy szentendrei szerb kávéssal kapcsolatos. 1702-ben Budán már két örmény főzi a feketét, 1714-ben pedig felbukkan az első pesti kávé, a katolikus rácként emlegetett Cavesieder Blasius, azaz Kávéfőző Balázs. 1729-ben már három kávé üggyködik Pesten. Ezt onnan tudni, hogy közülük ketten panaszt tesznek a pesti magisztrátusnál a harmadikra, egy bizonyos Francesco Bellieno nevű olaszra, hogy a nyavalyás talján nem átallja alacsonyabb áron adni a feketét, rontva az ő üzletüket. A civódásnak a tanács azzal vet véget, hogy rájuk parancsol, állapítsák meg közösen az áraikat. Ezt a pillanatot tekintjük a pesti kávé céh kezdeteinek” – meséli Saly Noémi

irodalom- és Budapest-történész. Persze nem volt akkortájt ilyen egyszerű kávéházat nyitni Pesten, ugyanis az ilyen jogok az általános birtokjogi gyakorlatot követték.

„A kávé minden időben piszok jól jövedelmezett, és a tekintetes magisztrátus – amelynek tagjai között arisztokraták és nagypolgárok egyaránt voltak – kínosan ügyelt arra, hogy a kávék jogok az ő kezében maradjanak, hiszen busás haszonért adta bérbe őket. Pesten ezért a reformkor idején körülbelül harminc kávéház működött. 1864-ben azonban új ipartörvény született: megszűntek a céhek, és ipartestületek alakultak – magyarázza Saly Noémi, hogy a kor merev, szinte feudálisnak tűnő viszonyait hogyan rázta fel az új törvény. – Onnantól csak a tőke és a szakértelem számított, kávéházi ősrobbanás történt Buda-Pesten. A 19. század utolsó harmadában beköszöntött a virágkor.”

FŐPINCÉREK KORA

Ám a reformkorban még csak kávésjogok léteztek. Libasinszky Vince ekkortájt adta bérbe az Urak utcájában álló házát Privorszky Ferencnek, aki 1835 körül kávéházat nyitott, nem is akármilyet. Az újságok 1838-ban ámulattal írták, hogy műszaki csoda színtere a Libasinszky-ház: a „fő hágsók”, azaz a lépcsóházak és a kávéház terei „légszesszel valának kivilágítva”.

„A gázvilágítás miatt a pesti népnyelv Kávéház az örök világosságához néven emlegette a helyet. Privorszky alatt a hivatalos neve Café Renaissance, ami a reformkor szellemének tökéletesen megfelelt” – meséli Saly Noémi. A szóban forgó kávéház a jogászfilmek kedvelt találkahelyeként működött: az újságokban többször is színes hírként olvasni, milyen népszerű hely. Vahot Imre cikkében azt írja, hogy a fiatal törvénygyakorlók itt tekéznek – azaz

A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum a 19. századi kávéházak számos tárgyi emlékét őrzi

„Egészen visszavonhatatlanul ott lógott a levegőben: valami nagy dolog van készülőben”

biliárdoznak –, újságot olvasnak, és fogós jogi kérdésekről vitáznak. Privorszky az örök világosság kávéházát egy jobb üzlet nyitása reményében átadta a főpincérnek, ami mutatja, hogy egy talpraesett fizetőpincérnek micsoda becsülete volt abban az időben, főleg, ha tőkése is akadt. Ez a férfi volt Pillvax Károly.

„Pillvax rátartí felesége kérte az urától, cserélje le a régi cégtáblát, és a saját nevét tegye a bejárat fölé. Ettől kezdve ismert a kávéház Pillvax néven – eredetileg így, két l-lel. De a legfontosabb nem változott: a tulajdonoscseré után is ugyanazt a hangulatot találták a vendégek itt, mint korábban.”

SASVADÁSZOK AKCIÓBAN

Pillvax 1846-ban betegsége miatt visszavonult, az üzletet főpincére, Fillinger János vette át. Amikor 1848-ban kitört a forradalom, ő volt a kávé. Fillinger hazafias érzésekkel és kellő üzleti érzéssel is rendelkezett, hiszen megsejtette, hogy eljött a nagy tettek ideje. Elviselte azt a vircsaftot, amit a joghallgatók a kávéházában rendeztek: csizmában ugráltak a biliárdasztal zöld posztóján, vedelték a kávé, telefüstölték a helyiséget, és nem voltak hajlandók hazamenni, hiszen egészen visszavonhatatlanul ott lógott a levegőben: valami nagy dolog van készülőben.

„Fillinger apó pedig – később így nevezte a kávéház törzsközönsége – március 15-e hajnalán ónos esőben kávé pörkölt az udvaron, vizet forralt a konyhán, hogy mire visszajönnek a kávéházába a fiatalok, legyen elég frissítő fekete.” A kávéház közepén álló márványasztal, amely körül Petőfiék a forradalmi eseményeket tárgyalták meg, ma is látható a Petőfi Irodalmi Múzeumban – a bútor darab a „közvélemény asztalaként” szerzett halhatatlanságot.

Fillinger apóra a forradalom bukása után rászállt a Polizei, állandóvá váltak a razziák, így a vegzálást megunva átadta a Pillvaxot egy következő bérlő-

nek, ő pedig áttette működését a Sebestyén térre. A diákság ment utána. A régi barokk épületben működő kávéháznak hátsó kijárata nyílt az udvar felé, onnan pedig újabb átjáró a közeli utcákra. Mindez azért érdekes, mert az 1850-es évek elején a pesti éjszakában akciózó sasvadászok – fiatal mesterlegények és merész egyetemisták – célpontjai a városi középületekre kiakasztott, kétfejű sast ábrázoló címerek voltak. Nem volt éppen veszélytelen foglalatosság, ám volt egy menekülőútjuk: Fillinger kávéháza. A legények berohantak a rendőrök elől, majd kispricceltek a hátsó kijáraton. A sarkukban lihegő fogdmegek csak Fillinger apót találták a küszöbön bokáig érő kávé kötényében, amint ott istenkedett, hogy ő bizony senki emberfiát nem látott errefelé ilyen késői órán, be se engedné.

Fillinger talán épp e sejthető politikai szimpátiája okán sokáig nem kapott kávésjogot Pesten, 1861 áprilisában azonban rámosolygott a kávé sok védőszentje, és beiktatták a nevét az ipartestület beírókönyvébe. 1868-ban halt meg, vele együtt pedig egy kicsit a Pillvax legendája is a múlt részévé vált.

A kávéház utolsó bérlője Schovanetz János, aki korábban szintén főpincérként működött, 1881-ben vette át a boltot, és első dolga volt kiakasztani a fő helyre a kinyomtatott és bekeretezett *Nemzeti dal*t, és egyik oldalára Petőfi, a másik oldalára Jókai portréját függesztette, s minden áldott reggel megemelte előttük a kalapját.

PILLÉS, FEKETE, FÉLBARNA

A Pillvax tehát a 19. század közepén igazi törzshelye volt a jurátusoknak: Fillinger sok újságot járatott, így a kávé mellé hírt is kapott a vendég. Saly Noémi szerint a kávéház ekkoriban felnőtt-napköziotthonként és információs bázisként működött, olyannyira, hogy ide futottak be március 14-én a Bécsben kitörő forradalom hírei. De nem csak a politikai hírekre várva ücsörögtek a népek a kávéházakban: a lipótvárosi kereskedők például

az üzleti információkért ültek be egy feketére. Azaz a kávéházak elsődleges hírforrásai voltak a városi élet történéseinek.

S hogy hogyan is festett akkoriban a kávéház? „Az 1880-as évektől szabályozták, hogy legalább százötven négyzetméter alapterületű, utcaszinten lévő, négy méter belmagasságú, két biliárdasztallal rendelkező helyiség nevezhető kávéháznak” – magyarázza a történész. A régi barokk Pest házaiban persze még jóval kisebbek voltak, és általában nem egy teremből, hanem több helyiségből álltak.

„Azt már nehezebb megmondani, mit ettek, ittak a 19. század közepén ezeken a helyeken, hiszen nem maradt ránk étlap. A kávéból azonban volt választék: kérhetett a vendég adagra kis és nagy kávé, színre feketét vagy világosat – azaz tejjel dúsítottat –, kerülhetett a csészébe fől, azaz a forralt tej pilléje, és ihatta az ingyenc szűrve vagy szűretlenül is. A kávéhoz kistányéron elhelyezett süvegcukor-darabkák dukáltak: a nagy kávéhoz öt, a kis kávéhoz három” – részletezi Saly Noémi

a kínálatot. Ha valakinek megkordult a gyomra, délután kérhetett valami kiadós süteményt, például túrós delklit. Bor, sör csak palackozva volt kapható, de likőrfélék kimérve is: a likőröket a süvegcukorkák porciózója és a krajcárok behajtója, a kasszírnök szolgáltatta a vendégeknek.

A Pillvaxról Kosztolányi Dezső is megemlékezett egyik írásában, elmesélve, hogy ifjúkorában egyszer rajtaütésszerűen megjelentek a kávéházban, és eljártszották a forradalmi eseményeket, frászt hozva a múmiaszerű belvárosi nénikre, akik merengve rágicsálták ozsonnasüteményeiket a sokat látott asztalok mellett. A Pillvax 19. századi legendás története 1911-ben zárult le végérvényesen, amikor az épületét lebontották. ■